

ВІДГУК
офіційного опонента на рукопис дисертації
Пятницької Вероніки Валеріївни «Професор С. Ф. Веселовський – вчений та організатор сільськогосподарської науки і освіти в Україні у першій третині ХХ століття», подану на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки і техніки

Актуальність теми дисертаційного дослідження та її зв'язок із науковими програмами.

Сучасна наука в роки незалежності України, за умов ідеологічного розкріпачення та безумовного визнання плюралізму, концепцій, доктрин, здатна рішуче вийти на горизонти новаторського мислення, проявлятися в сміливих пошуках нових наукових напрямів та прогресивних ідей. Саме тому впродовж останніх років в українській історії науки простежується тенденція до дослідження біографій, наукової спадщини вітчизняних науковців, імена яких несправедливо забуті та невідомі широкому загалу. Водночас крізь призму діяльності цих учених дослідники мають змогу детальніше зосередитися на вивченні історії наукових установ, освітніх закладів, громадських об'єднань. Також є можливість вивчити фактори формування тих чи інших напрямів розвитку різних галузей науки, діяльність наукових шкіл та їхні здобутки.

У становленні й розвитку аграрно-економічної науки і освіти в Україні у першій третині ХХ ст. вагомий внесок належить професору Сергію Феофановичу Веселовському. Завдяки його наполегливій та плідній праці розширено науково-дослідний процес за напрямками: сільськогосподарське районування, статистика, агрономія, ґрунтознавство, цукровиробництво.

Виходячи зі сказаного, дисертаційне дослідження Пятницької Вероніки Валеріївни є дійсно актуальним. Це підтверджується проведенням його на основі тематичного плану науково-дослідницької проблематики Інституту історії аграрної науки, освіти та техніки Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН і є складовою наукових тем: «Концептуальні та методологічні основи науково-інформаційного забезпечення інноваційного розвитку аграрної науки в умовах євроінтеграційних процесів» (номер державної реєстрації 0116U002099), «Методологічні та організаційні засади управління системою інноваційно-інвестиційного розвитку аграрної науки: історико-концептуальний аспект» (номер державної реєстрації 0116U002103).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та їх достовірність. Дисертаційна робота є науковим дослідженням, виконаним особисто Пятницькою Веронікою Валеріївною, в якому розкрито авторський підхід у здійсненні цілісного історико-наукового дослідження та комплексного оцінювання теоретичного і практичного внеску професора С.Ф. Веселовського у становлення та розвиток сільськогосподарської науки і освіти в Україні.

Наукові положення, теоретичні та практичні висновки, викладені в дисертації, є достовірними та належним чином обґрунтованими. Для цього автором опрацьовано значну кількість документів, наукових праць, періодичних видань з обраної теми. Пріоритетне значення дослідницею

надавалося документам, які сприяли об'єктивному висвітленню науково-практичних здобутків професора С.Ф. Веселовського для розвитку сільськогосподарської науки і освіти в Україні.

Дослідження базується на загальних принципах об'єктивності, історизму, наступності, пріоритету фактів, конкретної істини і загальнолюдських цінностей, що передбачають об'єктивний опис і аналіз подій та явищ на основі науково-критичного використання різноманітних джерел, а також застосуванні загальнонаукових, міждисциплінарних, власне історичних методів дослідження та методів джерелознавчого та історіографічного аналізу та синтезу.

Результати досліджень автора, висновки, які сформульовані в 9 пунктах, одержані в ході наукових узагальнень кваліфікованої аналітичної роботи, вивчення полягає у здійсненні комплексного дослідження творчого шляху вченого, громадського діяча, організатора сільськогосподарської науки і освіти в Україні у першій третині ХХ століття – професора Сергія Феофановича Веселовського.

Наукова новизна одержаних результатів та повнота їх викладу в опублікованих працях. Дисертаційна робота Пятницької Вероніки Валеріївни характеризується науковою новизною та практичною спрямованістю. Зокрема, на увагу заслуговують такі здобутки автора: виділено періоди формування та розвитку науково-організаційної, освітньої та громадсько-політичної діяльності вченого, що сприяло послідовному відтворенню його ролі у становленні та піднесенні вітчизняної аграрно-економічної науки; проаналізовано особистий внесок вченого в розвиток галузевої науки і освіти у межах діяльності Київського політехнічного інституту, Київського сільськогосподарського інституту, Київського ветеринарно-зоотехнічного інституту та Сільськогосподарського наукового комітету України; систематизовано наукові та науково-популярні праці професора С.Ф. Веселовського, публікації за його редакцією, доповнено джерельну базу із залученням до наукового обігу невідомих та маловідомих документів і матеріалів з фондів архівних установ та бібліотек України; розкрито роль вченого у державотворчих процесах, зокрема у розробленні земельної реформи в часи Української Центральної Ради (1917–1918).

За темою дисертації опубліковано 16 наукових праць: 8 статей, з яких 7 – у наукових фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науковому виданні; 8 публікацій у збірниках матеріалів наукових конференцій та семінарів.

Наукові праці, опубліковані автором, присвячені окремим положенням, викладеним у дисертації.

На підставі цього можна зробити висновок, що публікації відповідають змісту дисертації. У них відображені положення та висновки, що систематизовані у представлений роботі.

Оцінка змісту дисертаційної роботи, її завершеність

Дисертація складається із вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі дисертанткою розкрито актуальність теми, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет та методи дослідження, встановлено хронологічні та

територіальні межі, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, особистий внесок здобувача, апробацію результатів дослідження, публікації та структуру дисертації.

У першому розділі **«Історіографія проблеми, джерельна база та методологія дослідження»** здійснено історіографічний аналіз наукових праць за темою дисертаційної роботи, охарактеризовано її джерельну базу та обґрунтовано методологію дослідницького пошуку.

У розділі відображено проблеми дослідження у порівняльно-історичному аспекті проаналізовано наукову літературу, яку дисертантка умовно поділила на три основні історичні періоди: 1) *дореволюційний* (1908–1919 рр.); 2) *радянський* (1920–1990 рр.); 3) *сучасний* (1991 р. – дотепер). У всіх періодах диференційовано групи за предметно-тематичним принципом: наукові узагальнюючі праці, що відтворюють стан та розвиток аграрно-економічної науки у період дослідження; організацію та функціонування галузевих закладів вищої освіти, науково-дослідних установ та громадських товариств, з якими була пов'язана діяльність вченого; відомості про життєвий та творчий шлях С.Ф. Веселовського. Здійснений аналіз джерельної бази засвідчив, що реалізацію окреслених задач дисертаційного дослідження виконано за допомогою залучення опублікованих і неопублікованих різноманітних за походженням, видами, ознаками та змістом історичних джерел і матеріалів. Джерелом пошуку були матеріали шести архівів: Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України), Державного архіву м. Київ (ДАК), Державного архіву Київської області (ДАКО), Державного архіву Харківської області (ДАХО), Інституту рукопису НБУ ім. В. І. Вернадського НАН України.

Авторкою опрацьовано матеріали фондів восьми бібліотек: Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського НАН України, Національної наукової сільськогосподарської бібліотеки НААН, Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, Національної історичної бібліотеки України, бібліотеки Секретаріату Кабінету Міністрів України, Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, наукової бібліотеки Національного університету біоресурсів і природокористування України, Науково-технічної бібліотеки імені Г.І. Денисенка Київського політехнічного інституті імені Ігоря Сікорського, де зосереджені творчі напрацювання С.Ф. Веселовського. Основу джерельної бази склали наукові праці вченого, аналіз яких забезпечив відтворення цілісної картини його наукових інтересів і здобутків.

У другому розділі **«Чинники формування наукового світогляду С. Ф. Веселовського»** Веронікою Валеріївною здійснено аналіз життєвого шляху С. Ф. Веселовського, відображено формування наукових принципів вченого як особистості в контексті становлення і розвитку вітчизняної сільськогосподарської науки

Авторкою встановлено, що важливим і тривалим періодом у житті С.Ф. Веселовського стали роки його навчання у закладах вищої освіти, зокрема на математичному відділенні фізико-математичного факультету

Імператорського Варшавського університету (1900–1905 рр.), математичному відділенні фізико-математичного факультету Імператорського університету Святого Володимира (1906–1907 рр.), сільськогосподарському відділенні Київського політехнічного інституту Імператора Олександра II (1906–1914 рр.). Науковий світогляд С.Ф. Веселовського формувався під впливом відомих вчених, його вчителів і наставників, серед яких були професори О.Ф. Форгунов, В.Г. Бажаєв та інші.

П'ятницькою В.В. з'ясовано, що значним поштовхом у формуванні кола наукових інтересів С.Ф. Веселовського упродовж 1900–1914 рр. була його активна участь у студентській Українській громаді, Гуртку натуралістів та у роботі економічної та цукрової секцій Агрономічного гуртка у період навчання у Київському політехнічному інституті Імператора Олександра II. У цих гуртках була сконсолідована ініціативна та творча молодь під керівництвом видатних вчених-аграріїв.

У третьому розділі **«Галузева науково-організаційна та освітня діяльність професора С.Ф. Веселовського в Україні»** дисертанткою здійснено аналіз основних напрямів його діяльності як вченого та організатора сільськогосподарської науки і освіти в Україні.

Встановлено, що С.Ф. Веселовський після офіційного завершення навчання у КПІ був залишений як професорський стипендіат з утриманням на кафедрі сільськогосподарської статистики, економії і організації сільського господарства. З 1915 р. він викладав курс «Сільськогосподарське рахівництво (сільськогосподарська статистика)». Після лютневої революції 1917 р. у Росії С.Ф. Веселовський активно долучився до державотворчих процесів в Україні. Веронікою Валеріївною встановлено, що реорганізація КПІ здійснювалася на чолі з Організаційною Радою (ОР). На одному з її перших засідань С.Ф. Веселовський був затверджений на посаді ректора КПІ. Посади ректора і відповідно голови ОР КПІ професор С.Ф. Веселовський займав до березня 1921 р. З 1922 р. вчений працював на науково-дослідній кафедрі сільськогосподарської економії НКО УСРР при Київському сільськогосподарському інституті. Згодом її реорганізували в учбову кафедру сільськогосподарської економії та статистики, яку він очолював до 1929 р. Під керівництвом вченого на кафедрі сільськогосподарської економії та статистики КСГІ навчально-методичну роботу поєднували з науковими дослідженнями. Особливої уваги надавали науковій організації праці в селянському господарстві та підвищенню його прибутковості, вирішували проблеми розвитку цукрової і тютюнової промисловості та їх державного регулювання, сільськогосподарського районування УСРР. Досліджували тогочасне сільське господарство у країні та шляхи його відродження, зміни у світовому сільському господарстві, нові проблеми в ґрунтознавстві, вплив війни і посухи на сільське господарство, основи раціонального вивезення збіжжя, наукову організацію праці в сільському господарстві УСРР. Професор С.Ф. Веселовський був першим деканом агрономічного факультету КСГІ. Під його керівництвом було проведено Вищий семінар з економіки сільського господарства і сільськогосподарської промисловості.

Пятницькою В.В. встановлено, що професор С.Ф.Веселовський був членом предметних комісій, професорських рад та правління КВЗІ. За час перебування на посаді декана зоотехнічного факультету ним було вирішено низку важливих науково-організаційних завдань: відкриття зоотехнічної бази на Куренівці; закупівлі худоби; організації зоотехнічної роботи студентів і безпосередньо інституту в господарстві «Кошляки»; розроблення навчальних планів за його особистого сприяння.

Дисертанткою проаналізовано напрями науково-організаційної діяльності професора С.Ф.Веселовського на посадах члена Президії і заступника голови СГНКУ, згодом – голови, а також керівника Економічної секції СГНКУ. При СГНКУ він очолював Комітет районізації України, Комісію сільськогосподарської дослідної справи, Сільськогосподарський синоптично-кон'юнктурний інститут. З'ясовано, що саме Економічна секція СГНКУ під його керівництвом забезпечила розширення наукової діяльності для підвищення ефективності сільського господарства країни.

У четвертому розділі **«Значення науково-популяризаційної роботи С. Ф. Веселовського для розвитку сільськогосподарської науки та освіти в Україні»** на основі виконаних досліджень наукової спадщини вченого, його редакційної та бібліографічної роботи, участі у з'їздах і конференціях, громадсько-політичної та державницької діяльності, Пятницькою В. В. висвітлено основні наукові здобутки вченого. За результатами дослідження наукової спадщини професора С. Ф.Веселовського, проаналізовано 39 доступних його наукових та науково-популярних праць, опублікованих упродовж 1913–1926 рр. Встановлено його авторство серії підручників «Економічна географія», «Статистика», «Сільськогосподарська економія», а також бібліографічного довідника «Метаморфоз сільського господарства на Україні» (додатка до підручника «Сільськогосподарська економія», «Короткого довідника із сільського господарства України», які були опубліковані у 1919 р. і стали незамінними для студентів аграрно-економічного профілю.

Професор С.Ф.Веселовський сумлінно виконував обов'язки наукового редактора видань, здійснюючи оброблення до вимог авторських матеріалів, розподіляв авторські завдання і контролював їх своєчасне та якісне виконання, що забезпечувало їх популяризацію. Автором з'ясовано, що він був редактором 15 наукових видань. Зокрема, науковим редактором та членом редакційної колегії трьох періодичних видань: «Вісник сільськогосподарської науки», «Земельник», «Наукові записки Київських науково-дослідних кафедр».

В дисертаційному дослідженні відображено діяльність і роль С. Ф. Веселовського у державотворчих процесах України. Як член Української соціал-демократичної робітничої партії (УСДРП), що визнавала марксистську ідеологію та складалася в основному з інтелігенції і частково з робітників та селян, підтримував рішення національного питання і прагнув автономії України. Пятницькою Веронікою Валеріївною встановлено, що С. Ф. Веселовський був одним із засновників УЦР, членом Президії УЦР, секретарем та головою Агітаційної комісії УЦР. Проте, діяльність вченого та організатора сільськогосподарської науки і освіти в Україні не продовжувалася через звинувачення його у контрреволюційній діяльності за культурно-

науковою лінією. Його направили до концтабору, а згодом він емігрував з країни.

Роблячи висновок про основний зміст дисертаційної роботи, варто відмітити як позитивне: у тексті наявне критичне осмислення та висновки при подачі кожного тематичного матеріалу. Робота виконана на достатньому науково-методичному рівні. Мета, завдання, об'єкт і предмет чітко визначені. Розділи дисертації логічно пов'язані між собою, що свідчить про комплексний підхід до розв'язання поставленої проблеми. Загальні висновки в достатній мірі відображають зміст роботи.

Відповідність змісту автореферату основним положенням дисертації, зауваження та дискусійні положення. Зміст автореферату відповідає основним положенням дисертації.

Дисертаційне дослідження Пятницької Вероніки Валеріївни, як і кожна наукова робота, не має межі вдосконалення, містить деякі дискусійні положення та зауваження, які містять рекомендаційний характер, а саме:

1. У назві підрозділу 3.1. «Внесок в організацію навчального процесу Київського політехнічного інституту Імператора Олександра II» доцільно уточнити, про чий саме внесок йдеться.

2. Варто було б оптимізувати структуру дисертації, оскільки розділи і підрозділи роботи різняться за обсягом сторінок (зокрема підрозділ 4.2 «Редакційна та бібліографічна робота» – 6 сторінок, підрозділ 4.3 «Громадсько-політична та державотворча діяльність» – 20 сторінок). На нашу думку, було б доцільно об'єднати підрозділи 4.1 «Наукова спадщина вченого» і 4.2 «Редакційна та бібліографічна робота».

3. Невідповідність завдань і висновків (7 завдань і 9 висновків). Висновки мало узагальнені, багато зайвої конкретики, наприклад, перераховуються наукові праці, редактором яких був професор С. Ф. Веселовський: «О. Табенського «Атлас малюнків з анатомії та біології цукрового буряка» (1922), Т. Гая «Парники: poradnik господарям» (1924), М. Кушніренка «Здільщина в сільському господарстві» (1927), Г. Шумила «Економія та організація сільського господарства: підручник» (1927), І. І. Канівця «Матеріали дослідження становища сільського господарства на солонцях Наддніпрянщини та заходи поліпшити їх» (1928), колективної праці науково-дослідної кафедри сільськогосподарської економії КСГІ «Студії з сільськогосподарської економії України» (1928) та ін., не коректність у висновках с. 169 «разом з дев'ятьма провідними вченими, серед 15-ти інших пріоритетних напрямів науки».

4. Невірна нумерація рисунків в розділі 4 (Рис. 1, с. 119; Рис. 2, с. 126; Рис. 3, с. 127), а за вимогами потрібно: Рис. 4.1., Рис. 4.2, Рис. 4.3.

Вищенаведені зауваження й побажання носять рекомендаційний характер і не знижують загальної позитивної оцінки представленої роботи. Наукова новизна та практичне значення даного дисертаційного дослідження залишаються важливими і актуальними.

Дисертація Пятницької Вероніки Валеріївни є самостійною, цілісною і завершеною науковою працею, виконаною на актуальну тему. Одержані в роботі науково обґрунтовані результати в сукупності забезпечують вирішення

наукового завдання – комплексний розгляд цілісної картини галузевої науково-організаційної та освітньої діяльності професора С.Ф.Веселовського, визначення його внеску у становлення та розвиток сільськогосподарської науки і освіти в Україні.

За змістовим наповненням, структурою, новизною, важливістю і глибиною наукових розробок дисертаційна робота Вероніки Валерівни Пятницької «Професор С. Ф. Веселовський – вчений та організатор сільськогосподарської науки і освіти в Україні у першій третині ХХ століття» відповідає вимогам Департаменту атестації кадрів Міністерства освіти і науки, передбаченим пунктами 9, 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. №567 (зі змінами, внесеними Кабінетом Міністрів України № 656 від 19 серпня 2015 року), а її авторка заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки.

Офіційний опонент:

доцент кафедри географії, екології
і методики навчання

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький
державний педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
кандидат історичних наук

Підпис Ковальська К. В.

Засвідчую:

Нач. ВК

В. Растушич